

Lunds universitet
Statsvetenskapliga institutionen

Kurs: STV004
Handledare: Anders Sannerstedt

Unionen mellan Ryssland och Vitryssland

En studie av ett regionalt samarbete

Sergei Lindhqvist

Abstract

After its independence in 1991 the Republic of Belarus found itself situated in a strategic position between Russia and the Western bloc. After electing Aliaksandr Lukashenka as the first president of Belarus in 1994 the country has embarked on a direction of close integration with the Russian Federation. Meanwhile Belarus has moved away from national independence and abandoned democracy in favour of an increasingly authoritarian regime. The new policy of close ties with Russia resulted in an agreement of a Community of Russia and Belarus in 1996, then a Union in 1997 and a Union State or confederation in December 1999. In this essay I examine and analyse the reasons for Russia and Belarus to unite, how the Union project has proceeded and why. The research includes a period of study in Minsk. There are strong historical, economic, political and strategic reasons for Belarus and Russia to cooperate closely but nevertheless many of the aims remain unfulfilled. The main explanations are different opinions on what type of integration is desirable and the fear of the countries to lose independence and/or freedom of action. The vast differences in size and resources contribute to these difficulties.

Keywords: Belarus, Russia, union, integration, sovereignty

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
2	Teori.....	3
2.1	Anledningar för stater att samarbeta	3
2.2	Internationella organisationer.....	5
2.2.1	Federalism.....	6
2.2.2	Konfederalism.....	6
2.3	Ekonomisk integration och integrationsprocesser	7
3	Metod.....	9
4	Vitrysslands historia	11
4.1	Den försovjetiska tiden	11
4.2	Historia från 1905	12
4.3	Den sovjetiska tiden	13
4.3.1	Andra världskriget och erövringen av västra Vitryssland	14
4.3.2	Efterkrigstiden	14
4.4	Tiden efter självständigheten 1991	15
5	Utvecklingen av de rysk-vitryska förbindelserna	18
5.1	Samarbetet från OSS till unionsavtalet 1999	18
5.2	Unionsavtalet 1999, integrationens höjdpunkt.....	20
5.3	De rysk-vitryska förbindelserna efter Putins makttillträde år 2000	23
6	Analys	25
6.1	Historiska, kulturella och geografiska förklaringar	25
6.2	Ekonomi	26
6.3	Strategiska samarbetskäl.....	28
6.4	Unionens framsteg och svårigheter.....	29
7	Slutsatser.....	31
8	Referenser	33

1 Inledning

Vitryssland blev självständigt i slutet av 1991. Till en början var den vitryska politiken inriktad på att minska beroendet av Ryska Federationen och att landet skulle vara neutralt samtidigt som man var medlem i Oberoende Staters Samväld, OSS. Landets neutralitetssträvan fastställdes i den första konstitutionen från mars 1994 (artikel 18). Från mitten av 1990-talet har emellertid den vitryska politiken ändrat inriktning. Vitryssland slöt den 2 april 1996 ett unionsavtal med Ryska Federationen som bekräftades ett år senare, den 2 april 1997. Avtalet berörde de politiska och ekonomiska samarbetena mellan de två länderna. Senare har avtalet fördjupats och förtydligats på olika punkter. Samarbetet gäller flera områden – politiska, ekonomiska, rättsliga och militära för att nämna några. Avtalet innebar en klar förändring av förhållandet mellan länderna, som båda är medlemmar i OSS sedan grundandet 1991. Vitrysslands utrikespolitik flyttade fokus till fördjupat samarbete med Moskva. Den vitryska inrikespolitiken har under samma period utmärkts av en kurs bort från demokratin och mot ett alltmer auktoritärt styrelseskick.

Ämnet för denna uppsats är de rysk-vitryska relationerna, framförallt Vitrysslands relation till Ryssland med unionsprojektet i fokus. Syftet är att studera de rysk-vitryska relationernas historia och utveckling, främst ur Vitrysslands perspektiv. Unionen står i centrum för analysen, det handlar om att analysera de olika etapperna i projektet och försöka granska integrationen och förklara varför integrationen blivit lyckad eller misslyckad på olika områden. Hur ser Vitrysslands framtid som självständig stat ut i skuggan av ett allt tätare närmande med den mäktige grannen? Båda parter har intressen i förhållande till integrationen. Dessa intressen sätter också gränser för hur långt integrationen drivs och att identifiera intressena är givetvis viktigt för att förstå processen. Problemet kan kortfattat formuleras: hur har de rysk-vitryska relationerna utvecklats sedan 1991, och framförallt efter unionsfördraget, vilka resultat har uppnåtts och varför?¹

Kapitel 2 handlar om teorierna som huvudsakligen använts för analysen. Metod och empiri diskuteras därefter i kapitel 3. För att klargöra förutsättningarna presenteras sedan ett kapitel om Vitrysslands historia. Det sträcker sig från det vitryska områdets tidigaste historia till idag. Nästa kapitel handlar om unionsprojektet från undertecknandet av det första avtalet den 2 april 1996. Därefter följer analysen och slutsatserna. Antagandet att unionen är ett samarbete mellan självständiga stater kommer att vara en av utgångspunkterna för det vidare

---

¹ Den här studien har kunnat göras tack vare stipendium från Svenska institutet. Jag vill också rikta stort tack till Fakulteten för internationella relationer vid Vitryska statliga universitet i Minsk och min kontaktperson och handledare vid institutionen professor Viktor G. Sjadurskij.

arbetet med att förstå relationerna mellan de två länderna, liksom att projektet har likheter med andra regionala integrationsprojekt. Av praktiska skäl har jag också valt att främst fokusera på tiden från 1996 fram till årsskiftet 2005/2006. Det har framförallt att göra med att den perioden varit den mest händelserika och till mindre del på källor och utrymmesbegränsningar.

2 Teori

Studier av världens politik och ekonomi brukar oftast föra tankarna till stater och oss själva som medborgare i någon av staterna. Det syns på världskartor som delas in efter statsgränser. Anledningen att vi tänker så är att stater har varit den främsta aktören i det globala systemet i mer än 200 år. Studiet av internationella relationer har inneburit att man studerat allianser, olika former av samarbeten, konflikter och förändringar i maktbalansen mellan stater. Däremot betyder det inte att staten är den enda administrativa enheten eller ens den bästa. Statssystemets roll har ifrågasatts mot bakgrund av kopplingen till nationalismen, som bidrog till utbrottet av två världskrig, och dess oförmåga att bemöta många av frågorna i dagens globala värld. Även kalla kriget gjorde att många började betona betydelsen av internationellt samarbete för att uppnå fred vilket efter andra världskriget i sin tur ledde till bildandet av ett stort antal internationella organisationer för en mängd olika ändamål. FN är fortfarande den mest betydande av dessa (McCormick 2005 s. 1-2).

2.1 Anledningar för stater att samarbeta

Av flera anledningar har staternas makt minskat under senare år. Världen har blivit mer komplicerad med många mellanstatliga politiska och ekonomiska band p.g.a. handel, säkerhet o.s.v. Människor har blivit rörligare, massturismen är ett exempel. Nationella minoriteter inom stater har starkare börjat driva krav på större självstyre, och ibland till och med självständighet. Oförmågan att tillgodose invånarnas efterfrågan på varor och tjänster och multinationella företag i jakt på nya marknader har gjort statsgränserna öppnare. De enorma framstegen i teknologi, forskning och kommunikationer samt behoven att hantera gemensamma problem som terrorism, miljöförstöring, illegal invandring och sjukdomsspridning har krävt nya former av lösningar (McCormick 2005 s. 3).

I det här sammanhanget för Fiona Butler (1998 s. 410) en intressant diskussion om regionalt samarbete (regionalism) och integration. För regionalt samarbete krävs inte enbart geografisk närhet och stigande, ömsesidigt ekonomiskt beroende. Ytterligare förklaringar kan vara historiska erfarenheter, makt- och välståndsfördelningen inom och utom samarbetsblocket, kulturella, sociala och etniska traditioner och även ideologiska och politiska ställningstaganden som hjälper oss att förstå varför olika aktörer väljer regionalt samarbete. Dessa faktorer kan ha olika stor betydelse i varje enskilt fall. I vissa fall kan regeringar och stater vara huvudaktörer medan olika ekonomiska intressen kan vara huvudaktörer i andra regionala samarbetsgrupper. Vissa av samarbetena kan vara inriktade på att uppnå ekonomisk välfärd och vinster från handel och investeringar medan andra

berör försvar och säkerhet eller skyddet av sociala och kulturella traditioner. Man kan urskilja fem grundläggande former av regionalt samarbete:

- Regionalism: en process som innefattar framväxten av informella band och utbyten som främst härrör från ekonomiska aktiviteter men som också innefattar sociala och politiska kopplingar.
- Regional medvetenhet och identitet: en blandning av historiska, kulturella och sociala traditioner leder till en gemensam uppfattning av att tillhöra en bestämd gemenskap. Hit kan man föra språk och historiska erfarenheter.
- Regionalt mellanstatligt samarbete: stater eller regeringar kan sluta avtal eller samordna sig för att klara av gemensamma problem och ”skydda och framhäva statens roll och regeringens makt”.
- Statsstödd ekonomisk integration: regeringar och affärsintressen bedriver ekonomisk integration för att främja handel, liberalisering och ekonomisk tillväxt. Det är oftast den vanligaste formen av regionalt samarbete.
- Regional ”kohesion”: där ”en kombination av de fyra processerna kan leda till framväxten av en sammanhängande och stark regional enhet”. En sådan tydligt politiskt sammanhållen gruppering kan ha avgörande inflytande såväl internt som i global politik (Butler 1998 s. 410-1).

Integration är däremot svårare att definiera. Det kan uppfattas som ett tillstånd eller en process, som en beskrivning av ett redan befintligt system med sina inslag eller som en förklaring av hur ett politiskt system upprätthålls och utvecklas i en bestämd riktning. En definition som Butler tycker är användbar är att ”se integration som ’bildandet och bevarandet av intensiva och olikartade interaktionsmönster mellan tidigare självständiga enheter. Dessa mönster kan vara delvis ekonomiska till sin natur, delvis sociala, delvis politiska: alla definitioner av politisk integration innebär medföljande höga nivåer av ekonomisk och social interaktion’ ” (1998 s. 411). Det finns olika typer av integration med sina speciella förutsättningar. Ekonomisk integration handlar ofta om tullunioner, frihandelsavtal och gemensamma marknader. Politisk integration innehåller förutom utformningen av gemensamma institutioner också skapandet av gemensamma värderingar, fredlig konfliktlösning och sociala frågor. I förutsättningarna för regional integration ingår geografisk närhet och viss grad av ömsesidigt beroende. Man måste också ta hänsyn till historiska och kulturella förutsättningar.

John McCormick (2005 s. 12) urskiljer fyra huvudorsaker till att stater normalt sett samarbetar eller bildar allianser: 1) de kan föras samman med våld, 2) sluta sig samman inför ett gemensamt yttre hot, 3) dela samma värderingar och målsättningar, 4) de kan bestämma att de kan främja fred och uppnå högre välstånd fortare och effektivare genom att samarbeta än var för sig. Vanligtvis är deltagarna jämlika med lika antal röster och gemensamt beslutsfattande.

2.2 Internationella organisationer

Det fördjupade internationella samarbetet under 1900-talet är ett svar på globaliseringens utmaningar. I stora drag innebär det att statens roll förändrats och att den i många fall inte ensam klarar av att hantera dagens situation. Den vanligaste lösningen har varit att bilda internationella organisationer (IO). Deras antal är mycket stort och de har väldigt skiftande syften och uppbyggnad. De flesta kan delas in i två huvudtyper: *mellanstatliga organisationer* (IGO) och *internationella icke-statliga organisationer* (INGO).

Mellanstatliga organisationer har nationella regeringar som medlemmar. Samarbetet är frivilligt och grundas på gemensamma intressen. Avgörande beslut fattas av medlemsländerna och IGO har liten beslutsrätt. Internationella icke-statliga organisationer kan vara multinationella företag men de flesta är ideella organisationer som Röda Korset och Amnesty International.

I vanliga fall är beslutsfattandet i IO mellanstatligt. De är mötesplatser där regeringarna kan träffas, utbyta åsikter, förhandla och nå överenskommelser. Medlemskap är frivilligt, beslutsområdena är få och beskattningsrätt saknas. Organisationerna har ingen makt att genomdriva sina beslut, inga andra sanktioner än de på förhand uppgjorda kan tas i bruk mot syndande medlemmar. De har alltså ingen egen makt utan besluten är resultatet av medlemmarnas gemensamma vilja. Påtryckningsmedlen är främst moraliska.

EU liknar på många sätt en vanlig IO men har långtgående möjligheter till att stifta för medlemsstaterna bindande lagar, som i vissa fall står över nationell lagstiftning. Medlemmarna är inte jämlika, röstsystemet är viktat efter befolkningsstorlek, både i parlamentet och ministerrådet, och på vissa områden har EU rätt att förhandla på uppdrag av medlemsstaterna. EU är helt enkelt en självständig aktör i flera avseenden. Inslag där medlemsstaterna överlåter ansvarsområden är exempel på överstatlighet (McCormick 2005 s. 4-6).

Det finns olika exempel på internationella mellanstatliga organisationer: globala internationella organisationer med målsättningar begränsade till ett litet antal områden (OSSE, OECD, IMF m.fl.). Dessutom finns flera regionala ekonomiska samarbetsorganisationer EFTA, NAFTA, MERCOSUR, ASEAN och andra. Integrationen i de här organisationerna begränsas i allmänhet till det ekonomiska området. De regionala samarbetsprojekten är en global företeelse. Det finns ett dynamiskt samband mellan utvecklingen i olika världsdelar. Ekonomisk integration – med frihandel, tullunioner och annat – i en världsdel märks också utanför gemenskapen. Ofta har man försökt svara på utvecklingen med liknande tillvägagångssätt. Slutet på kalla kriget och supermaktskonflikten har gett nya samarbetsmöjligheter. EU har också spelat en roll, dels genom att sluta avtal med andra regionala block men också genom att andra aktörer slutit sig samman som svar på konkurrensen från den Gemensamma europeiska marknaden (Christiansen 2005 s. 591, McCormick 2005 s. 18-25, Close 2000). Oberoende Staters Samväld (OSS) är en organisation som innefattar såväl ekonomiskt som politiskt och kulturellt samarbete. Paul Close (2000) benämner dem ”supranational regional regimes” (överstatliga regionala regimer). Dessa har flera likheter med federala stater men Close påpekar att en sådan regim varken kan vara eller bli en

enhetlig nationalstat eller en federal nationalstat. Den kan dock utvecklas till en federation (Close 2000 s. 14-15). Den regionala samarbetsorganisation som har kommit längst i integrationsprocessen är Europeiska unionen. Det europeiska samarbetet rymmer såväl ekonomiska, politiska som rättsliga frågor. EU är också den organisation som har klarast överstatliga inslag. Federala stater som USA och Tyskland har förstås kommit längre, någon stat är EU inte.

Också i det postsovjjetiska området förekommer regionalt samarbete av olika slag. Det tidigare nämnda OSS samlar de flesta tidigare sovjetrepubliker i ett rent mellanstatligt samarbete med flera samarbetsområden. Annars är de flesta organisationerna (JeEP, GUAM m.fl.) inriktade på ekonomiskt eller militärt samarbete. Unionen mellan Vitryssland och Ryssland intar här en speciell ställning. Med unionsavtalets gemensamma regeringsorgan, ambitiösa målsättningar och många ansvarsområden liknar den en konfederation (se 2.2.2) och till viss del även EU.

2.2.1 Federalism

Federalism är ett begrepp som ofta används i diskussionen om relationen mellan stater. Nära samarbete inom internationella organisationer kan teoretiskt leda till upprättandet av federala relationer mellan medlemmarna, bildandet av en stat. Samarbetena kan se ut på olika sätt. Federalism innebär att medlemmarna i federationen har stort självstyre men att finans-, försvars- och utrikespolitiken är gemensam, d.v.s. det finns en maktdelning mellan en centralregering och en regering på regional eller delstatsnivå. Man har en gemensam valuta. I de flesta fall utgörs en federal stat av en vald nationell regering och separat valda lokala regeringar. Den federala regeringen utövar därmed direkt inflytande över både medborgarna och delstaterna och det finns en rak koppling mellan medborgarna och varje regeringsnivå. Exempel på federala stater är Förenta Staterna, Kanada, Tyskland och Ryska Federationen. I en federation har delstaterna inte suveränitet, de är vanligtvis inte representerade i internationella organisationer och kan som regel inte underteckna internationella överenskommelser (McCormick 2005 s. 9). Det tidigare Jugoslavien kan också beskrivas som en federation.

2.2.2 Konfederalism

I en konfederation behåller staterna sin suveränitet och ställning i internationella organisationer och överlämnar endast delar av beslutsfattandet till överstatliga organ. Medlemmarna i konfederationen har också rätt att lämna denna. USA var ursprungligen, åren 1781-88, en konfederation bestående av 13 stater som sedan utvecklades till dagens federala system. Det finns få exempel på nutida existerande konfederationer. Schweiz var en konfederation fram till 1798 och kallas numera federation. Fortfarande har kantonerna i författningen från 1874 större självstyre än i många andra federationer. Mer renodlade exempel i Europa var Serbien-Montenegro och Bosnien-Hercegovina (McCormick 2005 s. 6-7). Ett

annat exempel är den kortlivade Förenade Arabrepubliken mellan Egypten och Syrien 1958-1961. Ett intressant fall är Sovjetunionen, som de jure var en självständig stat som i sin tur bestod av självständiga stater. Exempelvis tillhörde Vitryska SSR och Ukrainska SSR grundarna av FN och unionsrepublikerna ingick avtal i flera mellanstatliga organisationer (Brovka 1998 s. 22). Enligt punkt 26 i unionsavtalet från 1922 hade unionsmedlemmarna rätt att ensidigt utträda ur unionen. Detta är en möjlighet medlemmar i en klassisk federation saknar. I praktiken var Sovjetunionen mycket centralstyrd, detta berodde på att makten i landet innehades av Sovjetunionens kommunistparti vilket också var inskrivet i konstitutionen. Sovjetunionens upplösning 1991 var alltså ett resultat av att unionsrepublikernas utträde ur unionen bekräftades i enlighet med punkt 26 i unionsavtalet (Brovka 2000 s. 30).

2.3 Ekonomisk integration och integrationsprocesser

Den alltmer globaliserade världsekonomin har bidragit till påskyndandet av integrationsprocesserna i världen. Den ryske forskaren Karavajev (1998 s. 88) förutsade till exempel att i början av 2000-talet kommer tre stora makroregionala ekonomiska integrationsblock etableras: ett europeiskt, utifrån EU då man också tar utvidgningen i beaktande, ett amerikanskt på grundval av NAFTA och den planerade frihandelszonen på den amerikanska kontinenten och ett som omfattar Asien och Stilla Havet där Japan har en ledande roll och Kina, ”de asiatiska tigrarna” och ASEAN-länderna aktivt deltar.

Teorier om valutaunioner är också relevanta i sammanhanget. De mikroekonomiska fördelarna med en valutaunion är att transaktions- och växlingskostnader försvinner. Makroekonomiska fördelar är lägre inflation och ränta vilket kan leda till högre sysselsättning och tillväxt. Till nackdelarna hör att medlemmarna i valutaunionen förlorar möjligheten att bedriva en självständig penningpolitik, vilket är viktigt vid asymmetriska chocker. Det bästa är en så djup ekonomisk integration som möjligt före införandet av en gemensam valuta, d.v.s. att skatte- och penningssystemen samt ekonomierna är samordnade mellan medlemsländerna. Det krävs också en politisk dialog mellan unionens nya centralbank och de nationella regeringarna och att man utvecklar gemensamma politiska institutioner (Nesvetailova 2003 s. 154-155).

Två återkommande begrepp i diskussionen om regional integration i världen är suveränitet och överstatlighet. Vid integrationsprojekt måste man avgöra i vilka frågor beslut ska fattas på statlig respektive överstatlig nivå. Överstatlighet är ett omtvistat begrepp och gemensam, likartad definition finns inte. Med utgångspunkt i litteraturen på området kan begreppet definieras: ”*Ett internationellt samarbete är överstatligt när stater har överfört rätten att utöva offentlig makt till ett autonomt, internationellt organ som fattar bindande beslut vilka har ett effektivt företräde framför nationella bestämmelser*” (Andersson 2009 s. 379-80). Processen vid bildandet av politiska unioner innefattar ett antal etapper: frihandelszon, tullunion, gemensam inre marknad, valutaunion och slutligen politisk union. Vägen från den första etappen till den avslutande kan

beskrivas med två modeller som används av den vitryske forskaren Feliks Pribytkovskij (1999) i diskussionen om unionen Ryssland-Vitryssland: ”mjuk integration” och ”hård integration”. Den ”mjuka integrationen” genomförs etappvis, varje etapp genomförs under förhållandevis lång tid utan att delar av suveräniteten överlämnas till överstatliga strukturer. Exempel på ”mjuk integration” utgör de ekonomiska samarbetsorganisationerna. ”Hård integration” innebär upprättandet av överstatliga strukturer och att man överlåter delar av den nationella suveräniteten till dessa.

För analysen kommer jag att använda mig av McCormicks (2005) och Butlers (1998) förklaringar till integration. Faktorerna jag kommer att undersöka är historia, kultur, ekonomi, geografi och dessutom yttre hot/tryck. I fallet med unionen Ryssland-Vitryssland har den folkliga opinionen till stöd för unionen haft betydelse för att samarbetet kom igång. Det har funnits och finns fortfarande starka motiv från både ryskt och vitryskt håll att bygga ett långtgående försvarssamarbete. Vitrysslands strategiska geografiska läge är viktigt. Därför kommer jag att granska även det militära samarbetet. Dessutom kommer jag att se hur parterna förhåller sig till frågor som gäller suveränitet respektive överstatlighet och granska hur etapperna på vägen mot bildandet av en politisk union följs, om integrationen kan beskrivas som ”hård” eller ”mjuk”.

3 Metod

Den här undersökningen bygger mest på skriftligt material. Svensk-, engelsk- och ryskspråkig litteratur har använts. Jag har också haft tillgång till texten med unionsavtalet. Unionsstadgarna utgör primärmaterial medan andra publikationer är sekundärmaterial. Tidningsartiklar har också använts. Som vid alla vetenskapliga undersökningar måste man ta hänsyn till materialets relevans och trovärdighet. Källkritik i förhållande till materialet är betydelsefull liksom att ställa olika synpunkter mot varandra. Det empiriska materialet har samlats i Vitryssland. Den största delen utgör dokument från akademiska konferenser om de rysk-vitryska relationerna. Under en längre vistelse i Vitryssland vid Institutionen för internationella relationer vid Vitryska statliga universitet i Minsk fick jag möjlighet att prata med personer i landet och höra mig för om deras inställning och uppfattning om förhållandet till Ryssland, d.v.s. en form av informella intervjuer. Att utifrån det dra generella slutsatser om den vitryska befolkningens inställning till unionen går naturligtvis inte, men det har ändå gjort att jag fått viss inblick i vad vitryssar anser. Institutionen tillhandahöll också en stor del av källmaterialet till studien.

Vitryska synsätt dominerar. Som den mindre parten i samarbetet är det också de som upplever den största förändringen. Det innebär dock inte att de ryska ståndpunkterna är frånvarande men eftersom informationen kommer från Vitryssland, att den samlats in där, kan det finnas risk för ensidighet. Då dokumenten från de akademiska konferenserna sammanställts av både ryska och vitryska forskare har jag tillgång till synpunkter från båda parterna. Delar av nyhetsmaterialet är också från Ryssland. Dessa omständigheter gör att den ryska synen på samarbetet också kan beaktas, vilket är viktigt. Det västliga materialet måste bedömas för sig, här gäller vanlig källkritik.

Svårigheterna med ett ämne som detta är flera. Den stora mängden material gör att man måste avgränsa sig. Många gånger kan det vara svårt att veta vad som är relevant för ämnet i fråga, gränsdragningarna kan i många fall vara otydliga. Ett annat problem är att definiera frågeställningen. Då det första avtalet om en gemenskap slöts redan 1996 har mycket hunnit hända, målsättningarna har efter hand ändrats liksom förutsättningarna. Det hade gått att undersöka huruvida de ursprungliga målsättningarna uppfyllts eller ej, men jag har istället tyckt det vara mer givande att undersöka hur integrationen utvecklats över tiden utifrån de teoribildningar som finns om integration mellan stater. Jag kommer att försöka besvara frågan om unionens uppkomst och samarbetets utveckling utifrån de förklaringar som finns d.v.s. ekonomiska, politiska, historiska/kulturella och strategiska. Jag kommer även att undersöka faktorn yttre hot som förklaring till samarbetet. Lyckat samarbete eller integration är sådana områden där medlemmarna uppfyllt på förhand uppställda målsättningar och uppnått enighet

kring dessa. När så inte har skett har jag valt att se det som att integrations- och samarbetsprocesserna på det området misslyckats. Det är stundtals besvärligt att ge ett entydigt svar om integrationen varit misslyckad eller lyckad beroende på att ryska och vitryska åsikter kan gå isär på den punkten och att målsättningarna efter hand har ändrats eller modifierats.

Slutligen innebär det faktum att man använder material på andra språk alltid att man måste göra tolkningar. Det finns risk att viss information går en förbi eller feltolkas. Det är viktigt att vara medveten och uppmärksam på den saken. Det är också viktigt att ha en pågående dialog med personer som känner till den ryskspråkiga vetenskapliga traditionen.

4 Vitrysslands historia

För att kunna förstå utvecklingen i området behöver man kunskap om områdets historia. Kapitlet behövs för att förstå den nuvarande situationen och förklara integrationen mellan Vitryssland och Ryska Federationen. Syftet är att visa vad som skiljer Vitryssland och Ryssland åt – i synnerhet vad som utmärker Vitryssland – men också vad som förenar de två. Det beskriver översiktligt det vitryska områdets försovjetiska historia, tiden som sovjetrepublik, den närmaste tiden efter självständigheten 1991 fram till Aljaksandr Lukasjenkas tillträde som president 1994 och det därpå följande närmandet till Ryssland.

4.1 Den försovjetiska tiden

Vitrysslands tidigaste historia är omtvistad. Under 800- och 900-talen bildades östslaviska furstendömen i dagens Vitryssland, ett viktigt centrum var staden Polotsk (Polatsk). Det fanns åtminstone tre fustendömen på vitrysk mark: Smolensk, Polotsk-Vitebsk och Turau-Pinsk. De lydde, framförallt från 900-talets slut, under det Kievryska riket, Kievrus. Områdena kristnades i samband med att fursten i Kiev antog kristendomen år 988. När Kievrus började falla samman på 1200-talet fick vitryska städer större självständighet. Medan den mongol-tatariska invasionen krossade Kievrus och ödelade staden Kiev 1240 skonades dagens vitryska områden (Törnquist-Plewa 2001 s. 19-22).

Från andra halvan av 1200-talet började de vitryska furstendömena bedriva en alltmer aktiv politik i förhållande till de litauiska furstarna. På 1300-talet blev de vitryska områdena en del av Storfurstendömet Litauen med Vilnius (Vilna) som huvudstad. Det var en stat där slaverna utgjorde majoritetsbefolkningen och vitryskan var ämbetsspråket. Till följd av separationen från resten av det östslaviska området fick vitryssarna en särpräglad kultur, något som symboliserades av att Bibeln översattes till vitryska i början av 1500-talet.

Under 1300-talet omfattade storfurstendömet större delen av dagens Litauen, Vitryssland och Ukraina. År 1386 bildade Litauen en personalunion med Polen och härskarskiktet började stegvis att poloniseras. Det polska inflytandet blev ännu starkare efter realunionen i Lublin 1569 då storfurstendömet Litauen och Polen bildade en gemensam stat: *Rzecz Pospolita*. Mot slutet av 1600-talet började vitryskan undertryckas i administrationen och vitryska bönder tvångsomvändes till katolicismen. Polskan blev det dominerande språket i offentliga sammanhang (Törnquist-Plewa 2001).

Lublinunionen upphörde i och med Polens tre delningar (1772, 1793 och 1795) då Vitryssland hamnade inom Tsarryssland. Assimilationspolitiken fortsatte under ryskt styre och det vitryska språket förbjöds i tryck och fick inte användas i

skolorna. En begränsande faktor för vitrysk nationell utveckling var att majoriteten av den vitryska befolkningen utgjordes av fattiga bönder medan de kulturellt och politiskt dominerande grupperna utgjordes av polacker, judar och ryssar, följaktligen var polska, jiddisch och ryska de vanligaste språken i städerna. 1800-talets nationella uppvaknande i det ryska imperiets västligaste delar berörde endast vitryssarna marginellt. Först mot slutet av 1800-talet togs benämningen vitrysk i bruk i större utsträckning. Vid den tiden uppstod en vitrysk litteratur och tidiga vitryska författare framträdde. En del vitryska författare skulle få stort inflytande under 1900-talets första årtionden.

4.2 Historia från 1905

År 1905 hävdades förbudet mot att använda vitryska språket och det blev möjligt att publicera böcker och tidningar på språket. Även om det vitryska territoriet spelade en roll under 1905 och 1917 års revolutioner så var nationalkänslan i området inte stark nog för att kunna utgöra grund för en vitrysk stat på historiska eller språkliga grunder. Vitryssarna levde främst på landbygden. David R. Marples (1999 s. 2) hänvisar till Steven Guthier som visar att 98 % av vitryssarna 1897 bodde på landsbygden eller i orter med färre än 2000 invånare. Omkring 92 % av dem försörjde sig på jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske. Andelen vitryssar i medelklassen var extremt liten liksom bland de utbildade skikten. De flesta var inte läs- eller skrivkunniga. Majoriteten av stadsbefolkningen vid denna tid utgjordes av judar, med ryssar och polacker som de största minoriteterna (Marples 1996 s. 8-10).

I slutet av 1800-talet började det bildas politiska partier i Vitryssland. År 1898 höll det Ryska socialdemokratiska arbetarpartiet sin första kongress i Minsk. Dessutom fanns det judiska socialistpartiet Bund. Vitryska revolutionära partiet (BPR) bildades 1902, det döptes om till Vitryska socialistiska Hramada (BSH, ung. Medborgarpartiet) 1903 (Marples 1999 s. 3). BSH fick större inflytande efter februarirevolutionen 1917. Samma sommar (1917) bildades Vitrysslands kommunistiska parti och Vitryska socialdemokratiska partiet ur BSH.

Den 25 mars 1918 bildades en självständig vitrysk stat under tysk ockupation. Den saknade dock förutsättningar att överleva och försvann genom freden i Brest-Litovsk samma år och Tysklands nederlag i första världskriget i november 1918. Istället utropades Vitryska sovjetiska socialistiska republiken i Smolensk den 1 januari 1919 med Minsk som huvudstad. Efter att Sovjetunionen hamnat i krig med det återupprättade Polen i februari-mars 1919 skapade bolsjevikerna en gemensam vitrysk-litauisk republik (Lit-Bel) från slutet av april-mitten av juli 1919. Det polsk-sovjetiska kriget innebar slutet för republiken. Efter krigsslutet i juli 1920 utropades en ny vitrysk sovjetrepublik 31 juli, bestående av östra Vitryssland och Minsk. De slutliga gränserna avgjordes vid freden i Riga den 18 mars 1921. Vitryska sovjetiska socialistiska republiken (BSSR) blev formellt en del av Sovjetunionen den 30 december 1922.

4.3 Den sovjetiska tiden

Östra Vitryssland och huvudstaden Minsk blev en del av Sovjetunionen medan västra delen av dagens Vitryssland kom att tillhöra Polen efter freden i Riga 1921. I den sovjetiska delen av Vitryssland innebar 1920-talet att den vitryska kulturen utvecklades, något som sammanföll med den Nya Ekonomiska Politiken (NEP). Vitryskan utsågs till republikens officiella språk och började användas i alla sammanhang. Man skapade vitryska institutioner och ett vitryskt utbildnings-system. Den 11 juli 1921 grundades Vitryska statliga universitetet (Törnquist-Plewa 2001). Samtidigt skedde inflyttning av vitryssar till städerna. Inflyttningen var emellertid inte större än att 91 % av vitryssarna alltså levde på landsbygden 1926. Det året utgjordes drygt 40 % av stadsbefolkningen av judar, 39 % vitryssar och 15,6 % ryssar. De vitryska städerna på 1920-talet var mångkulturella och där talades flera språk även om ryskan dominerade (Marples 1996 s. 12-13).

I de polska områdena var situationen en annan. Den nybildade polska staten var emot en självständig vitrysk (eller ukrainsk) utveckling i de östra landsdelarna. Bland de polska ledarna fanns dels anhängare av en centralistisk stat (ledda av Roman Dmowski) och så kallade federalister (ledda av Josef Pilsudski) som ville föra en tolerant minoritetspolitik. Den nationalistiska politiken kom att dominera. Minoriteterna tillförsäkrades kulturella rättigheter i konstitutionen men myndigheternas handlande i praktiken var ofta ett annat. Fram till 1930-talet hade vitryssarna representation i polska parlamentet (sejmen) och den vitryska kulturen kunde utvecklas. På samma gång pågick en assimilationspolitik, vitryska skolor och institutioner stängdes, katolicismen påtvingades och polacker favoriserades vid tillsättning av administrativa tjänster. De flesta landägarna var dessutom polacker samtidigt som bönderna var missnöjda med sin situation. Poloniseringen ledde till att nationalismen hos den vitryska befolkningen stärktes. Den attraherades av den kommunistiska agitationen från Sovjetunionen. Medlemskap i organisationer som Västra Vitrysslands kommunistparti och De vitryska böndernas och arbetarnas organisation ökade. Vitryska sovjetrepubliken blev centrum för den vitryska kulturen. I den sovjetiska propagandan underströks vitryssarnas dåliga situation i Polen (Marples 1999, Törnquist-Plewa 2001).

I samband med antagandet av den första femårsplanen i maj 1929 inledde de sovjetiska myndigheterna en industrialisering och jordbruket kollektiviserades. Samtidigt fördömdes alla nationella rörelser. Den vitryska nationella eliten utsattes för förföljelser. Medlemmarna greps, anklagades för ”borgerlig nationalism”. Flera vitryska intellektuella – författare, konstnärer, skådespelare – avrättades. De vitryska kommunisterna var en annan hårt drabbad grupp. Händelserna var inte unika för Vitryssland men förföljelserna fick svårare följder för den nationella kulturen än i andra republiker. Det ryska språket blev helt dominerande i förvaltningen, medierna och skolorna.

4.3.1 Andra världskriget och erövringen av västra Vitryssland

Västra Vitryssland tillerkändes Sovjetunionen i Molotov-Ribbentroppakten från augusti 1939. Den 17 september 1939 marscherade Röda armén in i Polen som delades mellan Sovjetunionen och Nazityskland. Västra Vitryssland och västra Ukraina infogades i Sovjetunionen. Röda armén välkomnades av många vitryssar som hoppades att de skulle få en bättre tillvaro än de haft under polskt styre. I de vitryska territorierna hölls sedan val till en nationell församling som den 28 oktober 1939 röstade för anslutning till Sovjetunionen. Den 12 november 1939 anslöts västra Vitryssland formellt till BSSR. Därmed hade republikens yta och befolkning nästan fördubblats. Samtidigt överlämnades Vilniusregionen till Litauen av Sovjetunionen i enlighet med ett avtal mellan de båda länderna. Efter en inledande period av ”vitrustrussifiering”, då den nationella kulturen uppmuntrades, ändrades politiken. De sovjetiska myndigheterna fruktade uppkomsten av ”borgerlig nationalism” och många deporterades. Särskilt hårt drabbade förföljelsen polackerna. Bönderna pressades att skapa kollektiva jordbruk (Gross 2002).

Vitryssland invaderades av den tyska armén den 22 juni 1941. Inledningen på kriget var katastrofal för den sovjetiska sidan. Inom sex dagar hade huvudstaden Minsk fallit. I slutet av 1941 var hela det vitryska territoriet ockuperat av tyskarna. Kriget medförde oerhörd mänsklig och materiell förödelse. De nazistiska ockupanterna var mycket brutala mot befolkningen. Nästan hela den judiska befolkningen förintades. Sammanlagt en fjärdedel av republikens befolkning, omkring 2 miljoner, dödades i kriget. Mängder av städer och byar ödelades. Vissa vitryska nationalister samarbetade med nazisterna vilket kom att kompromettera den vitryska nationalismen. Partisanrörelsen var mycket aktiv på vitryskt territorium. Sommaren 1944 hade hela det vitryska området befriats av Röda armén. I samband med krigsslutet 1945 blev Vitryssland, liksom Ukraina, medlemmar i FN (Marples 1996).

4.3.2 Efterkrigstiden

Som redan nämnts var konsekvenserna av kriget enorma, både mänskligt och materiellt. Befolkningen homogeniserades då nästan hela den judiska befolkningen utplånades under kriget, medan många polacker flyttades från västra Vitryssland till Polen efter kriget. Efter krigsslutet genomfördes en omfattande industrialisering och en snabb urbanisering. Samtidigt fortsatte kollektiviseringen av jordbruket, i synnerhet i västra delen. Förryskningspolitiken fortsatte och ryskan kom att bli det helt dominerande språket i republiken. Vitryskan och ryskan var officiellt jämställda men ryskans status var högre eftersom språket fungerade som kontaktspråk i unionen. Ryskan blev det huvudsakliga språket i den offentliga sfären. Nästan alla skolor var ryskspråkiga. Under efterkrigstiden skedde inflyttning av ryssar samtidigt som många vitryssar utvandrade till andra republiker. Ledningen i republiken utgjordes av ryssar. Emellertid fanns partisanledarna kvar och i förändringarna som följde på Stalins död 1953 och

särskilt efter det sovjetiska kommunistpartiets 20:e kongress 1956 kunde de överta ledarskapet i republiken (Marples 1999 s. 18-19).

De nya ledare som kom att dominera den vitryska politiken var de tidigare partisanledarna Kiryl Mazurau och Piotr Masjerau. Mazurau blev partichef i Vitryssland 1956 och sedan medlem av politbyrån. Partisanerna hade utmärkt sig när de stred mot den tyska ockupationen under andra världskriget. De var renläriga kommunister, lojala med ledningen i Moskva. Samtidigt såg de ingen motsättning mellan detta och att främja republikens intressen. Det blev ännu tydligare under Mazuraus efterträdare, Piotr Masjerau.

Vitryssland var en republik utan egentliga naturresurser och industrier saknades praktiskt taget efter kriget. Framstegen efter att industrialiseringen inletts var anmärkningsvärda och detta gjorde att kommunistledarna åtnjöt stor respekt hos befolkningen. Många vitryssar förknippar Masjeraus tid, 1965-1980, med ekonomisk utveckling och att Vitryssland var en av de rikaste sovjetrepublikerna. Masjerau var en karismatisk ledare och åtnjuter än i dag respekt hos många vitryssar. Han avvek aldrig nämnvärt från den politik som fördes i Moskva, också under hans tid var Vitryssland den mest lojala av sovjetrepublikerna (Marples 2003 s. 23-25).

Masjeraus efterträdare N. Sljunku uppnådde inte samma popularitet som företrädaren och en stor del av hans tid som partichef upptogs av följderna av olyckan i kärnkraftverket Tjernobyl (Ukrainska SSR) 1986 (Marples 2001 s. 25). Vitryssland var den republik som drabbades allra hårdast av olyckan. En stor del av landet förgiftades av radioaktivt nedfall och de ekonomiska, ekologiska och medicinska skadorna blev enorma. Fortfarande känner landet av olyckans konsekvenser, och området närmast olycksplatsen är obeboeligt. Under Michail Gorbatsjovs reformperiod, glasnost och perestrojka hände lite i Vitryssland. Vitryska folkfronten (BNF), som bildades 1988 efter förebilder i Baltikum, fick inte samma folkliga förankring som i grannländerna även om den fick stor betydelse för den politiska utvecklingen i landet. Under 1991 förklarade sig Ryssland och Vitryssland (25 augusti) självständiga (Silitski 2001 s. 38-39). I december 1991 samlades presidenterna i de viktigaste sovjetrepublikerna; Ryssland (Jeltsin), Vitryssland (Sjusjkevitj) och Ukraina (Kravtjuk) i nationalparken Belavezjskaja Pusjtja i västligaste Vitryssland och undertecknade avtalet om Sovjetunionens upplösning. Den 8 december beslutades om bildandet av Oberoende Staters Samväld. Avtalet bekräftades vid ett möte i Alma-Ata den 21 december. Ryska Federationen blev Sovjetunionens juridiska arvtagare. Vitryssarna mötte självständigheten med likgiltighet och utan entusiasm (Krivosheev 2003 s. 166).

4.4 Tiden efter självständigheten 1991

Under de närmast följande åren efter Vitrysslands självständighet 1991 fördes en politik som gynnade det vitryska språket som var landets enda officiella språk (Zaprudnik 2003 s. 114, 117). Kort efter självständigheten blev Vitryssland medlem i OSS. Diplomatiska relationer med Ryska Federationen upprättades den

26 juni 1992. Landets ledare vid denna tid var Stanislau Sjusjkevitj, parlamentets talman (ordförande i Vitrysslands Högsta sovjet). Parlamentet, som valdes 1990, dominerades av kommunister och reformarbetet gick långsamt, privatiseringen var avsevärt mindre än i andra tidigare sovjetrepubliker (Lawson 2003). Under dessa år sjönk levnadsstandarden, priserna och arbetslösheten steg och reallönerna sjönk. Problemen var de samma i övriga republiker men avsaknaden av naturresurser och beroendet av Ryssland gjorde att landet drabbades hårdare (Marples 1999 s. 27). Sovjetnostalgin var stark. Till skillnad från t.ex. Ukraina nåddes aldrig en kompromiss om samarbete mellan oppositionen och reformisterna i kommunistpartiet. Inför presidentvalet 1994 attraherades väljarna av budskap om ett närmande mellan Vitryssland och Ryssland. Tidigare under året hade en ny konstitution antagits som gav presidentämbetet den största makten. I den första valomgången fick premiärministern Vjatjeslau Kebutj (45,1 %) och den då ganska okände Aljaksandr Lukasjenka (17,4 %) flest röster. Båda förespråkade ett närmande till Ryssland. Stanislau Sjusjkevitj (9,9 %) och BNF:s ledare Zianon Paznjak (12,9 %) fick färre röster. Lukasjenka hade varit medlem av den parlamentariska kommissionen för bekämpning av korruption och hade på så sätt blivit populär bland befolkningen. Hans huvudbudskap var bekämpande av korruptionen och ett närmande till Ryssland. I den andra valomgången i juli 1994 fick Lukasjenka hela 81,7 procent av rösterna. Att Lukasjenka skulle vinna, och så klart, mot så starka kandidater som Sjusjkevitj och den ryskstödde Kebutj var oväntat (Silitski 2003 s. 39-44).

Lukasjenkas prioritet utrikespolitiskt var närmare samarbete med Ryssland. En sådan politik hade påbörjats redan innan Lukasjenka blev president. I september 1993 undertecknades ett avtal om bildandet av en ekonomisk union inom OSS. En överenskommelse om bildandet av en frihandelszon träffades i april 1994. I samband med parlamentsvalen i maj 1995 beslöt presidenten att en folkomröstning skulle äga rum samtidigt. Oppositionella ledamöter som motsatte sig förslaget kastades handgripligen ut ur parlamentet. Folkomröstningen bestod av fyra frågor:

1. Ska Vitryssland återgå till gamla statsymboler från den sovjetiska tiden?
2. Ska presidenten få utökad makt (till exempel rätt att upplösa parlamentet)?
3. Ska Vitryssland ekonomiskt integreras med Ryssland?
4. Ska ryskan jämställas med vitryskan som officiellt språk?

Omkring 80 procent av väljarna röstade ja på de fyra frågorna. Resultatet innebar bland annat att den sovjetvitryska flaggan (utan hammaren och skäran) åter blev Vitrysslands flagga. Det nyvalda parlamentet kunde väljas först efter tre tillfällen eftersom valdeltagandet varit för lågt (Marples 1999 s. 73-76).

Lukasjenkas tid vid makten har inrikespolitiskt inneburit framväxten av en allt mer auktoritär regim. Tillslag mot oppositionen och oberoende medier blev allt vanligare. År 1996 genomfördes en manipulerad folkomröstning som gav presidenten ännu större maktbefogenheter och som innebar att parlamentet upplöstes (Marples 2003 s. 29). Frågorna gällde om presidenten skulle få större makt i förhållande till parlamentet, rätt att bestämma valdagar, utse domare,

medlemmarna i valkommissionen och hälften av medlemmarna i Högsta Domstolen. Det nya parlamentet var lojalt med presidenten. Före folkomröstningen reste en delegation från ryska duman till Minsk i november för att medla mellan presidenten och parlamentet som motsatte sig processen. Parlamentet hade börjat en process för att ställa presidenten inför riks rätt. Besöket innebar i praktiken att Lukasjenka fick stöd för sin politik från Moskva. Resultatet innebar också att hans mandattid förlängdes med två år, till 2001 (Silitski 2003 s. 45-6). År 2004 hölls en folkomröstning om ändring av konstitutionen så att Lukasjenka skulle kunna väljas en tredje gång. En majoritet av väljarna röstade för detta, men omröstningen betraktades inte som fri och rättvis av internationella observatörer. Utrikespolitiskt har tiden inneburit ett närmande till Ryssland och en integrationsprocess mellan länderna samtidigt som relationerna till bland annat EU och USA försämrats avsevärt.

5 Utvecklingen av de rysk-vitryska förbindelserna

Redan före undertecknandet av avtalet den 2 april 1996 hade Vitryssland närmast sig Ryska Federationen, också innan Lukasjenka valdes till president i juli 1994. Det är viktigt att veta att det förutom ”tvåspannet” (unionen mellan Ryska Federationen och Vitryssland) finns flera organisationer inom tidigare Sovjetunionen som syftar till närmare samarbete mellan länderna. Den äldsta av dessa är OSS (Oberoende Staters Samväld) som ersatte Sovjetunionen 1991. Organisationen har 12 medlemsländer, d.v.s. alla tidigare rådsrepubliker förutom de tre baltiska staterna.

5.1 Samarbetet från OSS till unionsavtalet 1999

Redan under 1992 var det tydligt att OSS inte uppfyllde de förväntningar man haft på organisationen och den ryska ledningen uttalade sig under hösten 1992 för andra former av integration. Anledningen var att medlemsstaterna hade olika målsättningar inom utrikesfrågor och olika starka ekonomier. Fler organisationer bildades, med färre medlemmar och för samarbete i enskilda eller ett antal frågor. Den 12 april 1994 undertecknade premiärminister Kebutj en överenskommelse om en monetär union med Ryssland (Marples 1999 s. 110). Däremot hann regeringen Kebutj inte att förverkliga den eftersom han förlorade i sommarens presidentval. I enlighet med ett av vallöftena fortsatte den nye vitryske presidenten integrationen med Ryssland. Lukasjenkas första besök i Ryssland i augusti 1994 som nyvald president blev ett fiasko. Ryssarna ställde åtskilliga krav på Vitryssland och de avvisade valutaunionen med motiveringen att den vitryska ekonomin var alldeles för svag. Andra samarbetsmöjligheter fanns dock. Den 6 januari 1995 undertecknades avtalet om en tullunion. Avgifter och andra hinder togs bort och man införde likadana avgifter i förhållande till tredje land. Avtalet trädde i kraft i mitten av 1995. I mars samma år ingicks en överenskommelse om partnerskap och samarbete. I september 1995 besökte president Lukasjenka Ryssland och Ukraina och föreslog bildandet av en konfederation mellan Ryska Federationen och Vitryssland. Frågan hade varit uppe i den av Lukasjenka initierade folkomröstningen i maj samma år och hade då fått stöd av en klar majoritet av den vitryska befolkningen. Ytterligare en följd av omröstningen var att ryskan tillsammans med vitryskan blivit officiellt språk i Vitryssland. Beslutet fick Kremls gillande eftersom frågan om ryskans ställning i de tidigare rådsrepublikerna är en viktig fråga för de ryska makthavarna och den allmänna opinionen. Under året genomfördes parlamentsval i Ryssland där kommunisterna

gick starkt framåt. Lukasjenka dolde inte sin tillfredsställelse med detta och Minsk utnyttjade läget för att föra fram sina intressen. I oktober fattade federationsrådet och statsduman (ryska parlamentet) beslut om nära samarbete mellan Ryska Federationen och Vitryssland. Lukasjenka reste till Moskva i februari 1996 för överläggningar. Den 2 april 1996 ingicks således ett avtal om bildandet av en Gemenskap mellan Vitryssland och Ryska Federationen. Det starka stödet för integrationen med Vitryssland hos den ryska befolkningen spelade betydande roll för Jeltsins beslut att ingå avtalet särskilt mot bakgrund av det ryska presidentvalet sommaren 1996, där Jeltsin sedermera blev omvald. Också i Vitryssland var en majoritet av befolkningen för integration med grannen och Lukasjenkas popularitet steg avsevärt. Under våren 1996 började en konfrontation mellan presidenten och parlamentet i Vitryssland till följd av presidentens alltmer auktoritära drag. Bland presidentens motståndare fanns också flera anhängare av integrationen med Ryssland (t.ex. kommunistpartiet). Konflikten förvärrades under hösten och innebar även att landets förhållande till EU och USA försämrades avsevärt. Det följdes av president Lukasjenkas besök i Moskva den 13 november 1996. Han hade överläggningar med den ryske premiärministern Viktor Tjernomyrdin och höll ett anförande i statsduman som pekade ut NATO som Ryska Federationens och Vitrysslands gemensamma fiende. Kort efteråt reste en rysk delegation till Minsk bestående av Tjernomyrdin och dumaledamöterna Gennadij Seleznev och Jegor Strojev för att medla mellan presidenten å den ena sidan och parlamentet och författningsdomstolen å den andra. Som nämnts tidigare blev resultatet av besöket att parlamentet övertygades om att gå med på en folkomröstning som ledde till att presidenten fick större maktbefogenheter och upplöste parlamentet (Silitski 2003 s. 45-6). Från Högsta sovjet valdes 110 ledamöter av presidenten med vilka han organiserade en ny lagstiftande församling (Belova-Gille 2003 s. 62). De här händelserna ledde till en brytning mellan Vitryssland och västländerna, vilka liksom den inhemska oppositionen betecknade det inträffade som olagligt. Detta bidrog till att Lukasjenka kom att söka stöd hos Ryssland i ännu större utsträckning än tidigare. Moskva ogillade den vitryske presidentens agerande, som försvagade de ryska medlarnas auktoritet, men accepterade det. Man fördömde inte heller Lukasjenkas agerande officiellt (Marples 1999).

Avtalet 1996 innebar att Ryssland förband sig att förse Vitryssland med gas och olja till inhemska ryska priser (artikel 29, 30). I enlighet med avtalet skapades gemensamma överstatliga regeringsorgan t.ex. Högsta rådet, där besluten fattades enhälligt. Däremot skulle avtalet inte påverka de två ländernas suveränitet. Exakt ett år senare, den 2 april 1997, fördjupades den tidigare överenskommelsen med ett Avtal om bildandet av en Union mellan Vitryssland och Ryska Federationen. Man kom också överens om en unionsstadga som undertecknades den 22-23 maj samma år. Avtalet ratificerades sedan av de båda ländernas parlament. De båda sidorna hade emellertid skilda uppfattningar om vad avtalet verkligen innebar. Ryssarna kortade avsevärt ner det förslag som den vitryska sidan först lagt fram, från 18 till 3 sidor. Innehållet angav att Gemenskapen skulle ombildas till union där deltagarna varken skulle förlora sin "suveränitet, självständighet eller territoriella integritet" (Marples 1999 s. 115). Under sommaren inträffade en

händelse som kom att försämra förhållandena mellan länderna betydligt, nämligen gripandet av journalister från en rysk nyhetsbyrå som gjorde ett reportage vid den vitryska-litauiska gränsen. De förberedde ett reportage om gränshandeln av alkohol från Litauen till Vitryssland, vilken senare togs över gränsen till Ryssland. Den olagliga alkoholexporten till Ryssland gav intäkter till den vitryska statskassan. Följden blev att Jeltsin riktade stark kritik mot den vitryske presidenten. Den 2 oktober ställdes president Lukasjenkas besök i Ryssland in. Konflikten mattades av efter hand då båda sidorna var intresserade av att fortsätta integrationen. För den försvagade Jeltsin var det stöd som fanns för integrationen viktigt att ta tillvara för att stärka sin egen ställning medan Lukasjenka hoppades kunna få den avgörande makten också i Ryssland. Varuomsättningen växte under 1997 med 40 %. Från och med 1998 offentliggjordes mindre initiativ regelbundet. Ytterligare steg i integrationen mellan länderna togs i början av året, exempelvis kom man överens om en gemensam unionsbudget. Under 1998 skärptes motsättningarna mellan president och parlament i Ryssland och landet drabbades hårt av den ekonomiska krisen i augusti. Händelserna förändrade förutsättningarna för relationerna mellan länderna – varuomsättningen minskade, Jeltsins ställning försvagades samtidigt som de nationalistiska krafterna i Ryssland stärktes. Den 7 september fattade duman beslut om en union mellan Ryska Federationen och Vitryssland ett beslut som befästes vid ett möte mellan Lukasjenka och Rysslands premiärminister Jevgenij Primakov där de underströk betydelsen av att arbeta för unionen. Då diskuterades också en unionslagstiftning. I Jaroslavl fattades i november beslut om unionen och i december genomförde den vitryske presidenten två besök i Ryssland, då unionsprojektets fortsatta utveckling diskuterades. Den 25 december 1998 gjordes en deklaration om fortsatt enande av Vitryssland och Ryska Federationen. Man kom överens om lika villkor i ekonomin och man träffade avtal om lika rättigheter för båda ländernas medborgare. I februari 1999 bildades den verkställande kommittén för Vitryssland och Ryska Federationen (består av regeringscheferna) och sex gemensamma program godkändes. Man godkände också budgeten för år 1999, 2,7 miljoner dollar. De alltmer fördjupade unionstankarna väckte frågor om Vitrysslands framtid som självständig stat eller om landet skulle förlora sin suveränitet och uppgå i Ryssland. Diskussionen fördes bland annat mot bakgrund av vitryssarnas svaga nationella identitet och Vitrysslands redan tidigare stora beroende av Ryssland (Snapkovskij 1998, Marples 2003).

5.2 Unionsavtalet 1999, integrationens höjdpunkt

Under president Lukasjenkas Rysslandsbesök i april 1999 möttes de båda presidenterna och resultatet blev undertecknandet av 11 överenskommelser mellan länderna. Däremot nådde man ingen överenskommelse om beslutsorganen i den framtida unionsstaten. Under mötet diskuterades också Jugoslaviens inträde i unionen men detta blev aldrig mer än en politisk deklaration. Bakgrunden var kriget i Kosovo och NATO:s flyganfall mot Jugoslavien den våren. Under 1999 skiftade Ryssland regeringschef två gånger. I slutet av oktober framträdde

Lukasjenka i statsduman med förslag om den framtida unionen. Unionsavtalet skrevs under i samband med sammanträdet 8-9 december 1999, vad som kallas *Avtal om bildandet av en Unionsstat*. Avtalet består av 65 punkter som klagör unionsstatens målsättningar. Bl.a. skulle ett gemensamt unionsmedborgarskap införas, som dock inte skulle ersätta det nationella medborgarskapet. Länderna skulle också inrätta en gemensam ekonomisk zon och gemensam marknad, gemensamt tullområde med fri rörlighet för varor, tjänster, kapital, arbetskraft och lika villkor för företag. I avtalet ingick också gemensamma konkurrensregler och brukarskydd. Det skilde sig från tidigare överenskommelser genom de betydligt mer långtgående målsättningarna. Dit hörde också en gemensam valuta och samordnad utrikes-, försvars- och säkerhetspolitik. Unionen är enligt avtalet öppen för andra stater som vill ansluta sig. Förutom de områden som redan omnämnts beslutades också om harmonisering och mer enhetlig lagstiftning, samarbete inom forskning, utbildning och socialpolitik.

Unionen består av 5 gemensamma organ: Högsta rådet, unionsparlamentet, ministerrådet, unionsdomstolen och en gemensam revision (artikel 4).

Högsta rådet är rysk-vitryska unionens högsta organ. I rådet ingår medlemsstaternas statschefer, regeringschefer och parlamentets talmän. På rådets sammanträden deltar ordföranden för ministerrådet, talmännen för parlamentets kammare och ordföranden för unionens domstol (artikel 34). Rådet fattar beslut i frågor om unionens utveckling, godkänner budgeten och internationella avtal som ratificerats av unionsparlamentet (artikel 35). Högsta rådets ordförande är en av medlemsstaternas statschef, rotationsprincip tillämpas (artikel 36).

Unionsparlamentet är unionens företrädande och lagstiftande organ (artikel 38). Det består av två kammare – unionskammaren och representantkammaren. Unionskammaren har 36 medlemmar från Vitryssland, utsedda av parlamentet, och 36 medlemmar från Ryska Federationen vilka utses av statsduman. Representantkammaren består av 28 medlemmar från Vitryssland och 75 medlemmar från Ryska Federationen och utses genom allmänna val (artikel 39).

Ministerrådet är unionens verkställande organ. Där ingår ordföranden för ministerrådet, regeringscheferna, statssekreteraren, medlemsstaternas utrikes- och finansministrar samt ledarna för de viktigaste funktionella organen i styret av unionen. Till rådets sammanträden kan man också bjuda in riksbankscheferna och medlemsländernas ministrar. Ordföranden, en av medlemsländernas regeringschefer, utses av Högsta rådet efter rotationsprincip (artikel 44). Ministerrådet utarbetar de huvudsakliga riktlinjerna för den gemensamma politiken i frågor som gäller utvecklingen av unionen och överlämnar dem till Högsta rådet för bedömning. Det framlägger lagförslag och underlag för unionens lagstiftning till unionsparlamentet. Ministerrådet kontrollerar också uppfyllandet av unionsavtalet. Det utarbetar unionsbudgeten och överlämnar den till unionsparlamentet och avger helår- och halvårsvis redogörelser för parlamentet om uppfyllandet av budgeten. Man ägnar sig också åt bildandet och utvecklandet av det gemensamma ekonomiska landskapet och genomförandet av en enhetlig finans-, skatte-, kredit-, penning-, valuta-, pris- och handelspolitik. Ministerrådet samordnar rikriktningen av medlemsstaternas lagstiftning och bidrar också till samordningen av utrikespolitiken, försvarsfrågor, säkerhet, kultur, forskning, utbildning, hälsovård,

socialpolitik och miljöskydd. Ministerrådets beslut kan uppskjutas eller upphävas av unionens Högsta råd (artikel 46).

Ministerrådet bildar Ständiga kommittén som leds av statssekreteraren. Ständiga kommittén ansvarar för förberedelsen av Högsta rådets och Ministerrådets sammanträden. Kommittén samordnar arbetet mellan unionens funktionella organ och deras samverkan med medlemsstaternas nationella organ och kontrollerar uppfyllandet av besluten fattade av Högsta rådet och ministerrådet. Medlemmarna utses av regeringarna i medlemsländerna. Statssekreteraren och Ständiga kommitténs medlemmar utses för en fyraårig mandatperiod. Ett medlemsland får inte representeras av fler än två tredjedelar av kommitténs medlemmar (artikel 48, 49).

Unionens domstol ska säkerställa en enhetlig tolkning och tillämpning av Avtalet och unionens juridiska akter (artikel 50). Den består av 9 domare som utses av unionsparlamentet på förslag av Högsta rådet (artikel 51). Ett medlemsland får inte ha fler än 5 domare i domstolen. Domarna är oberoende (artikel 52). Domarna utses på 6 år och de kan sitta två mandatperioder. Vartannat år förnyas en tredjedel av domarna. Vid den första utnämningen utses en tredjedel av domarna på 2 år och en tredjedel på fyra år. Domstolen väljer bland domarna ordförande och dennes ersättare, de kan inte ha samma medborgarskap (artikel 53). Varje medlemsland har rätt att överlämna frågor som rör tolkningen och tillämpningen av Avtalet och unionens juridiska akter till domstolen för bedömning. Domstolens beslut är juridiskt bindande och fattas med två tredjedelars majoritet (artikel 54).

Revisionen kontrollerar unionens finanser. Den består av 11 medlemmar som utses på 6 år bland medlemsländernas medborgare. Dessa utses av unionsparlamentet på förslag av ministerrådet. I revisionen får inte ingå fler än 7 medlemmar från samma medlemsland. Medlemmarna väljer sedan ut ordförande och vice ordförande för en tvåårig mandatperiod. De kan omväxlas. Ordföranden och vice ordföranden kan inte vara medborgare i samma land. Medlemmarna är helt oberoende (artikel 55).

Ett avtal om kollektiv säkerhet mellan OSS medlemsländer slöts i maj 1992 och det förnyades vid ett antal tillfällen för att i maj år 2002 ombildas till Organisationen för Avtalet om kollektiv säkerhet. Där ingick Ryssland, Vitryssland, Kazakstan, Kirgizien, Tadzjikistan och Armenien. Ett aktivt militärt samarbete bedrivs också inom "tvåspannet" (samarbetet mellan Ryssland och Vitryssland). I Avtalet om bildandet av en *Gemenskap* mellan Vitryssland och Ryssland den 2 april 1996 kom parterna överens om att samordna utrikespolitiken, samarbeta i säkerhetsfrågor, gränsbevakning och militärindustrin. Redan 1999 skapades ett gemensamt gränsbevakningssystem. I avtalet från 1997 finns också en gemensam försvarsdoktrin och man har samarbete i militärtekniska frågor. Man har även gemensam användning av militär utrustning och infrastruktur.

Förutom den aktuella unionen mellan Vitryssland och Ryska Federationen finns ett antal betydelsefulla mellanstatliga organisationer på det postsovjetiska området. OSS har förlorat i betydelse och organisationen blev aldrig så viktig som man förväntat vid bildandet. OSS har av en del kallats en "klubb för skilsmässor" som har spelat ut sin roll. Men den fungerar fortfarande som en mötesplats där

medlemmarna kan behandla gemensamma frågor. EvrAzES har sex medlemmar – Ryssland, Vitryssland, Kazakstan, Kirgizien, Tadzjikistan och Uzbekistan. Ett ”alternativ” till föregående organisation i området är GUAM (Georgien, Ukraina, Azerbajdzjan, Moldavien). Det är ett ekonomiskt samarbete. Organisationens fyra medlemmar samt Armenien utgör Organisationen för avtalet om kollektiv säkerhet. De två organisationerna håller som regel sina möten samtidigt. Den organisation som oftast tillmätts störst betydelse är den Gemensamma Ekonomiska Zonen (Jedinoje Ekonomitjeskoje Prostranstvo) som är tänkt att förena fördelarna i rysk-vitryska unionen och EvrAzES och ta bort deras begränsningar. Framförallt fyra stater är tänkta att delta i samarbetet – Ryssland, Kazakstan, Vitryssland och Ukraina. Efter den brandgula revolutionen i Ukraina hösten 2004 då en regering som prioriterade samarbete med Västeuropa kom till makten har landets deltagande i organisationen blivit osäkert. Samtidigt är det osäkert hur effektiv organisationen kan vara utan Ukraina som medlem så samarbetets framtid framstår i nuläget som oklar. Före valet prioriterade Ryssland byggandet av den Gemensamma Ekonomiska Zonen framför unionen med Vitryssland men Jusjtjenkos tillträde som Ukrainas president och landets obeslutsamhet att delta i samarbetet gjorde att Ryssland delvis kom att skifta fokus och på nytt lyfta fram unionen med Vitryssland. Arbetet med den Gemensamma Ekonomiska Zonen går dock vidare så organisationerna existerar sida vid sida.

Vid tiden för det första avtalet 1996 åtnjöt Lukasjenka stor popularitet i såväl Vitryssland som Ryssland. I båda länderna fanns en längtan tillbaka till den sovjetiska tiden och både Jeltsin och Lukasjenka såg unionen som ett sätt att vinna stöd hos sina befolkningar. Mycket talar för att Lukasjenka försökte använda unionen som ett sätt att få makten också i Ryssland särskilt med bakgrund av den oreda som präglade delar av Jeltsins tid vid makten (Nesvetailova 2003 s. 153, 161).

Omvärldens reaktioner var lugna. Övriga OSS-medlemmar visade ingen vilja att ansluta sig till den nybildade unionen, åtminstone inte vid det tillfället men såg inga problem i det nära samarbetet mellan Ryssland och Vitryssland. I EU och USA lade man märke till försvarssamarbetet. Mest bekymrade över utvecklingen var man i Central- och Östeuropa. Unionsavtalet registrerades i FN vilket betyder att länderna i unionen har rätt att vända sig till internationella domstolen i Haag för att lösa eventuella tvistefrågor. Den kommande politiska utvecklingen, starkt sammanknuten med Vladimir Putins tillträde som rysk president den 1 januari 2000, innebar åtskilliga förändringar i integrationsprocessen.

5.3 De rysk-vitryska förbindelserna efter Putins makttillträde år 2000

I mars år 2000 hölls presidentval i Ryssland där Vladimir Putin segrade. Den ryska ekonomin visade tydliga tecken på återhämtning samtidigt som Ryssland såg över sin utrikespolitik. Byggandet av unionen stöddes av majoriteten av

medborgarna i Ryssland och Vitryssland och den tilldelades en budget på 2,3 miljarder US-dollar för år 2000. I mitten av året uppkom frågan om en unionskonstitution liksom förslaget om införandet av den ryska rubeln som gemensam valuta. Samtidigt gjordes tullavgifterna enhetligare. År 2002 nådde man en överenskommelse om samarbete i gasfrågan. Under ett möte mellan de två presidenterna i S:t Petersburg samma år föreslår den ryska sidan att man ska se över ett antal bilaterala avtal. I samband med den vitryske presidentens Rysslandsbesök i augusti 2002 framlade den ryska sidan tre förslag till fortsatt utveckling av unionen. Dessa var följande:

1. Bildandet av en stat på federala principer. Frågan skulle enligt förslaget avgöras genom en folkomröstning 2003. Den vitryska sidan avvisade detta.
2. Bildandet av en union efter samma modell som EU.
3. Att förverkliga och följa unionsavtalet från 1999.

På hösten 2002 avbröt den ryska sidan gasleveranserna till Vitryssland p.g.a. obetalda skulder på 190 miljarder US-dollar. I november 2002 inträffade så den första gasskandalen. År 2004, i februari, blev gaskrisen ännu mer akut då Ryssland stängde av gastillförseln till Vitryssland under några timmar som svar på att Vitryssland på ett otillåtet sätt tog gas ur den ryska gasledningen som går genom landet. Den vitryske presidenten fördömde detta i skarpa ordalag och anklagade ryssarna för "terrorism". Efter händelsen började de vitryska statliga massmedierna framföra en stegrande, ofta förtäckt, kritik av den ryska ledningen. Samma år hölls presidentval i Ryssland då Putin omvaldes. Integrationsretoriken försvann under 2003-2004 från Putins utrikespolitiska uttalanden. Gaskonflikten fick sin lösning i juni då gaspriset fastställs till ca 46 US-dollar per 1000 m³. Man kan konstatera att integrationsprocessen, som i början av 2000-talet såg ut att gå mot fullbordan, har avstannat i flera väsentliga avseenden. Huvuddelen av målsättningarna uppsatta i avtalet från 1999 har inte uppfyllts. Ännu har inte den ryska rubeln införts som gemensam valuta och unionens konstitution har inte undertecknats och trätt i kraft. Under tiden har också det folkliga stödet för unionen minskat i båda länderna. Det finns många orsaker till det men viktiga skäl är vad många upplever vara långa diskussioner men få konkreta resultat och att besluten fattas långt från medborgarna. Det konstaterade också Pavel Lysov föreståndare, för informationsdepartementet i Ständiga kommittén. En opinionsundersökning gjord 2005 visade visserligen att 63 % av ryssarna stödde unionen men att hela 83 % var klara anhängare av unionen 2000. Han påpekade att en liknande trend identifierades i de vitryska undersökningarna (Medvedev 2005).

6 Analys

I analysen kommer jag att återknyta till McCormicks och Butlers förklaringsfaktorer: geografi, kultur, historia och ekonomi. Försvarssamarbetet kommer också att analyseras och även faktorn tryck utifrån. Vad beträffar den ekonomiska integrationen tittar jag närmare på tullunioner, frihandel och gemensamma marknader.

6.1 Historiska, kulturella och geografiska förklaringar

Det finns förstås flera anledningar till att Vitryssland och Ryssland valt ett mycket långtgående samarbete – sådana som delas av båda sidorna och andra som är olika för varje land. Till de gemensamma kan man räkna flera *historiska* och *kulturella* faktorer. Dit hör bland andra gemensamma eller närbesläktade språk och många gemensamma historiska upplevelser som andra världskriget. Man delar också en gemensam gräns. Likheterna mellan ryska och vitryska kan jämföras med dem mellan norska och svenska. Trots att majoriteten av invånarna i Vitryssland anger vitryska (ca 70 %) som sitt förstaspråk är ryskan helt dominerande i republiken, i synnerhet i städerna.² Ryssland och Vitryssland har dessutom varit förenade under långa perioder i historien, först i det Ryska imperiet och därefter i Sovjetunionen. Majoriteten av befolkningen i Vitryssland har dessutom idag släktingar i Ryssland. Vad som historiskt kännetecknar Vitryssland förutom de starka banden till Ryssland är det stora inflytandet från Polen och därmed landets egenskap som gränsland mellan Öst- och Västeuropa. Det polska inflytandet märks i det vitryska språket, som har många polska lånord, i den katolska kyrkans närvaro (särskilt i västra Vitryssland) och genom starka band till Polen inom olika områden. Polskans tidigare starka ställning i dagens västra Vitryssland har dock försvagats avsevärt efter andra världskriget, bland annat p.g.a. förflyttning av polacker från området och förryskning. En annan sak man noterar i fallet Vitryssland är den svaga nationella medvetenheten bland befolkningen. Till skillnad från andra västliga sovjetiska delrepubliker fanns ingen stark vitrysk självständighetsrörelse. Den svaga nationalkänslan yttrar sig delvis i vitryska språkets svaga ställning men

---

² Siffran härrör från folkräkningen 1999. Erfarenheten (bland annat efter att ha varit i landet) visar däremot att antalet aktiva användare av språket är betydligt lägre. Ändå anger en ännu större andel av befolkningen att de är vitryssar (81,2 %). Det förefaller som många vitryssar anser att det vitryska språket är en del av den vitryska identiteten och anger därför vitryskan som sitt modersmål även om de mest talar ryska.

också i att landet efter bara några års självständighet bytte ut flera nationella symboler och bildade unionen med Ryssland som föreskrev klara begränsningar av suveräniteten. Den här utvecklingen skiljer Vitryssland från de övriga f.d. unionsrepublikerna, och den har gillats av flertalet vitryssar.

6.2 Ekonomi

Den Vitryska rådsrepubliken var en av de mest industrialiserade och välmående republikerna i Sovjetunionen och många vitryssar längtar idag tillbaka till den sovjetiska tiden. Liknande stämningar finns i Ryssland. Mot den bakgrunden är det lätt att förstå varför idén om en union mellan länderna uppstod. Ledande politiker gjorde gärna jämförelser med Sovjetunionen i retoriken om unionen. Vid tiden för avtalet 1996 och de följande fördjupningarna 1997 och 1999 fanns flera uppenbara fördelar med ett sammangående eller i alla fall mycket nära samarbete mellan länderna. Integrationsprocessen har i stora drag följt de etapper som jag redogjorde för i teoriavdelningen om bildandet av politiska unioner. 1994 undertecknades en överenskommelse om en valutaunion mellan Ryssland och Vitryssland, något som dock inte förverkligats än. Däremot infördes en frihandelszon och under 1995 bildade länderna en tullunion. Avtalet 1996 innebar att en gemensam inre marknad infördes och att gemensamma överstatliga regeringsorgan bildades. Den politiska delen av integrationen fördjupades 1997 och nådde höjdpunkten med unionsavtalet 1999. De gemensamma politiska organen har ännu inte fått något större inflytande.

I Sovjetunionen tillhörde den vitryska delrepubliken de mest industrialiserade och tekniskt avancerade. Eftersom hundratals vitryska industriföretag var knutna till den sovjetiska försvarsmakten var det naturligt att välja en union med Ryssland. Den tunga vitryska industrin kunde på så sätt bevaras och med den många arbetstillfällena (Sjevtsov 2005 s. 194). Vitryssland har under hela självständighetstiden varit beroende av den ryska ekonomin. I stort sett hela Vitrysslands behov av el och olja täcks av import från Ryssland. Samarbetet har inneburit att Vitryssland har fått mycket fördelaktiga priser på ryska råvaror. Närmandet mellan länderna innebar att rörelsehindren för varor, kapital och arbetskraft försvann. Tidigare teknologiska band mellan ryska och vitryska företag kunde återupprättas och nya skapas, något som bidragit till större produktion och fler arbetstillfällena. Borttagna handelshinder är viktiga för Ryssland eftersom det ger ryska varor fritt tillträde till den vitryska marknaden, vilket stärker ekonomin hos företag och branscher som sedan länge inriktar sin verksamhet på export till Vitryssland. Man ser stora möjligheter att detta skulle leda till en större efterfrågan i bränslebranschen, kemi-, metall-, skogs- och träindustrin m.fl. som i sin tur skulle öka sysselsättningen (Sjurubovitj 2000).

Ryssland får på samma gång tillgång till vitryska varor till förhållandevis låga priser. Det rör sig framförallt om teknologiska produkter. Flera experter anser att det är fördelaktigt för Ryssland att få obegränsad tillgång till vitryska produkter i utbyte mot bränslen och vissa råvaror. Förutom exportinkomsterna så betyder de större bränsle- och råvaruleveranserna att den vitryska ekonomin får möjlighet att

växa något som i sin tur breddar varumarknaden för den ryska förädlingsindustrin. Enhetliga tullar, avgifter och skatter och upprättandet av en välfungerande gemensam tullkontroll vid gränsen bidrar till att stoppa den olagliga införseln av varor till Ryssland. Dessa tullproblem har tidigare gjort att Ryssland förlorat mångmiljonbelopp (Sjurubovitj 2000).

Ett viktigt motiv för Ryssland är säkrandet av landets export till Central- och Västeuropa av vilken omkring 70 % går genom Vitryssland. Transitavgifterna är betydligt lägre i Vitryssland jämfört med andra länder. Framförallt gäller det olja och gas och säkra transportvägar är mycket viktiga för landets handel. Gazproms andra gasledning till Europa går genom Ukraina, ett land som man har haft svårigheter att samarbeta med. Stora mängder gas har försvunnit ur ledningen på ukrainsk mark (Nesvetailova 2003 s. 159).

För Vitryssland finns klara ekonomiska fördelar av nära samarbete med Ryssland. Marknaden för vitryska varor blir avsevärt större. Hit hör lastbilar, TV-apparater, jordbruksprodukter och annat. Den vitryska ekonomin är helt avhängig av ryska leveranser. Man får praktiskt taget hela sitt gas- och oljebehov tillgodosatt av Ryssland, liksom 50 % av cementen och 100 % av gagnvirket. Den vitryska tillverkningsindustrin är till 80 % beroende av råvaror och material från Ryssland. Det är lätt att inse att borttagna handelshinder och enhetliga priser och avgifter på transporter i energi- och bränsleindustrin ger Vitryssland stora fördelar. Det öppnar också för ryska investeringar i landet.

Den ryske forskaren Aleksej Sjurubovitj (2000 s. 109) pekade emellertid på ett antal problem, främst för Ryssland, i samband med unionen. Den vitryska ekonomin brottas med en rad problem där det enskilt största är den höga inflationen. Konsumtionspriserna steg 1998 med 181,7 % jämfört med 84,4 % i Ryssland. År 1999 var ökningen 240 % respektive 36,5 %. Den vitryska valutan är avsevärt svagare än den ryska. En förening av de två länderna under de förhållandena kommer att leda till ekonomiska förluster för Ryssland skriver Sjurubovitj. En gemensam valuta (artikel 13 och 22 i avtalet) kan bara införas genom en övergångsperiod under vilken Ryssland måste stödja den svagare vitryska valutan. Unionsavtalet förutser upprättandet av en gemensam penning- och prispolitik samt gemensamt emissionscentrum, Ryska Federationens centralbank. Detta möjliggör att hög inflation kan undvikas, åtminstone när man kommit längre i unionsprocessen. Under en övergångsperiod anser Sjurubovitj att det är fullt möjligt att inflationen från Vitryssland kan spridas till Ryssland om Vitryssland fortsätter höginflationspolitiken.

Sjurubovitj anser att Rysslands utgifter i samband med unionen med Vitryssland beror på hur den framtida unionsstaten kommer att se ut, ifall det blir en stat i verklig mening eller en mellanstatlig skapelse. Om unionsstaten blir en mellanstatlig skapelse med bibehållen suveränitet för medlemmarna kan det leda till en betydande ökning av Rysslands utgifter i dess egenskap av den ekonomiskt starkaste parten då man saknar medel att påverka situationen i Vitryssland. Om unionsstaten däremot utvecklas mot en riktig stat blir Rysslands kostnader mindre. Det senare förutsätter betydande begränsningar av medlemsstaternas suveränitet. Vissa kostnader är i vilket fall som helst oundvikliga. Energileveranser till Vitryssland till inhemska ryska priser och eventuella avskrivningar av vitryska

energiskulder skulle leda till förluster för ryska företag, främst Gazprom. Den gemensamma marknaden för varor, tjänster och arbetskraft skulle innebära att billiga vitryska industri- och jordbruksprodukter skulle tränga ut ryska varor på den ryska marknaden och vitrysk arbetskraft skulle tränga ut rysk. Det i sin tur kan leda till ekonomiska problem för ryska företag och större arbetslöshet.

Också Vitryssland kan drabbas av vissa utgifter. Införandet av den ryska rubeln som gemensam valuta kan leda till att de vitryska varornas konkurrenskraft på den ryska marknaden blir mindre. En gemensam ekonomisk zon kan göra att vitryska företag får problem då de inte är förberedda på den hårda konkurrens som finns på den ryska marknaden. Andra tänkbara förluster är minskade intäkter från rysk transittrafik. Vid skapandet av en verklig gemensam stat förlorar Vitryssland sin suveränitet.

6.3 Strategiska samarbetskäl

Unionens strategiska betydelse ska inte underskattas, Ryssland har flera militära anläggningar i Vitryssland. År 1991 var Vitryssland ett av världens mest militariserade länder. Där fanns åtskilliga stridsklara vapensystem och tio divisioner från den sovjetiska armén bestående av 250 000 man. En stor militärindustri i republiken utrustade dem, enligt beräkningar gick 40-60 % av republikens produktion dit. Vissa stora fabriker som producerade för civila ändamål producerade samtidigt för militären. Sammanlagt uppskattades det att inte mindre än en miljon arbetare, inom såväl civil som militär produktion, var direkt inblandade i betjäningen av den stora militärmakten (Gordejtjik 1999 s. 108). Ett samgående skulle möjliggöra för Ryssland att förstärka sin militära närvaro. Samarbetet utgör en motvikt till ett utvidgat NATO och förhindrar uppkomsten av en buffertzona vid Rysslands västra gräns. Den planerade (och sedermera genomförda) utvidgningen av NATO österut mottogs mycket negativt i båda länderna. Den innebar att NATO i öster kom att gränsa till Vitryssland och till Ryssland och en risk att Europa på nytt delades upp i två fientliga block. Det talades i det sammanhanget om skapandet av en militärpolitisk allians inom OSS, något övriga medlemsländer inte var intresserade av (Vachramejev 1998). De västliga farhågorna har inte besannats men som tidigare framgått så tillhör det militära samarbetet de punkter som man har kommit längst med i genomförandet. Särskilt NATO:s insats i Jugoslavien 1999 anses ha drivit på Rysslands samarbete med grannen. Under president Lukasjenka kan Ryssland känna sig trygga med att Vitryssland inte kommer gå med i den västliga militäralliansen. Dessutom bedrivs gemensam brottsbekämpning och samarbete i kampen mot narkotika. Ryssland disponerar ett antal anläggningar i Vitryssland bland annat en radiostation.

6.4 Unionens framsteg och svårigheter

Vilken är då förklaringen till att unionsplanerna mellan Ryssland och Vitryssland ännu inte har nått upp till de målsättningar som sattes upp i avtalet 1996, 1997 och framförallt 1999? Varför har vissa delar uppnåtts och vilka är svårigheterna? Vad har man uppnått fram till nu?

De områden som uppfyllts har jag redan rört vid. Försvars- och säkerhetspolitiken tillhör dessa, den är av speciell vikt för Ryssland. Andra resultat är: bildandet av gemensamt tull- och gränsbevakningssystem vid den västra gränsen, samordning av utrikespolitiken – det är speciellt värdefullt för Vitryssland i kontakten med andra länder och organisationer mot bakgrund av omvärldens syn på den vitryske presidenten – och ökad handel mellan länderna. De flesta ryska regioner har undertecknat handelsavtal med Vitryssland. Det förekommer också ett samarbete mellan de två ländernas parlament vilka regelbundet håller gemensamma möten. Flera av dessa framgångar uppnåddes kort efter undertecknandet av överenskommelserna 1996, 1997 och 1999. I slutet av 1990- och början av 2000-talet verkade det som om integrationen mellan Ryssland och Vitryssland var en naturlig och oåterkallelig process. Under senare år ser vi emellertid att uppfyllandet av de uppgifter som ställdes upp i avtalen fortfarande diskuteras och är långt ifrån genomförda.

Flera omständigheter försvårar bildandet av en överstatlig organisation. Unionen består av två länder som till sin storlek är helt annorlunda. Då Ryssland är mer än tio gånger större än Vitryssland befolkningsmässigt, ekonomiskt och territoriellt kan man knappast tala om två verkligt jämställda medlemsstater. Principen en stat, en röst är orimlig för Ryssland. Ett proportionellt beslutssystem är i sin tur oacceptabelt för Vitryssland som då mister sitt självbestämmande. De överstatliga organen i unionen är svaga med små befogenheter så i dagens läge kan man knappast tala om unionen som överstatlig organisation.

Frågan om samgåendet mellan Ryssland och Vitryssland är mycket politiserad. Särskilt i Vitryssland används frågan i inrikespolitiken. Då den vitryske presidenten Lukasjenka lagt beslag på integrationen blev oppositionen mer eller mindre tvungen att kritisera presidentens ryskvänliga inriktning. Den vitryska oppositionen har anklagat Lukasjenka för att uppge landets suveränitet. Snapkovskij (1998 s. 148) skriver: ”Politiseringen och ideologiseringen av de rysk-vitryska relationerna undergräver dess grunder, vilka borde vara geopolitiska överväganden och nationella intressen och inte idéer om ’östslavisk enhet, broderskap och orubblig vänskap’ även om man inte ska underskatta de senares betydelse i den ideologiska utformningen av politiken”.

Den rysk-vitryska unionen har svårt att arbeta utan Ukraina. Historien visar att då vitryssarna och ukrainarna levt tillsammans, först i det Ryska imperiet och sedan i Sovjetunionen har Ukraina, tack vare sina geopolitiska kännetecken och sin starkare nationella medvetenhet, traditionellt uppträtt som det främsta hindret för assimilering och centralisering från Ryssland inom den slaviska triangeln. Med Ukraina som deltagare hade Vitryssland lättare kunna hävda sina nationella rättigheter och behov i förhållandet till Ryssland. Utan Ukraina i unionen finns faran att Vitrysslands nationella identitet kan gå förlorad. Inom tvåspannet kan

man anta att den vitryska självständigheten och kulturen assimileras i den ryska (Snapkovskij 1998). Hittills har dock Vitrysslands suveränitet inte försvagats och flertalet vitryssar vill inte att landet blir en del av Ryssland.

Avsaknaden av demokrati och folkligt deltagande har också bidragit till att stödet för unionstanken minskat. Besluten som fattas har ofta inte att göra med frågor som är viktiga för medborgarna som ändå har lite att säga till om i beslutsfattandet.

Till skillnad från EU så är det här frågan om en union med bara två medlemsländer, som dessutom är mycket olika varandra i förhållande till folkmängd, naturresurser, ekonomi och annat. Därför går det knappast att förvänta sig att en union mellan Ryssland och Vitryssland skulle kunna bygga på samma modell som den Europeiska unionen, som får ses som den mest utvecklade överstatliga organisationen i världen. Då kan det samtidigt påpekas att endast delar av EU-samarbetet är överstatligt. Jämförelser med unioner mellan färre antal stater kan då vara mer relevanta. Exempel på sådana har varit Förenade Arabrepubliken mellan Egypten och Syrien och statsförbundet Serbien och Montenegro. Gemensamt för dem är att de inte fungerat väl och upphört. Precis som är fallet med Ryssland och Vitryssland så hade länderna i de här unionerna många språkliga, kulturella och historiska likheter. De demokratiska traditionerna har också varit svaga eller obefintliga. Storleks-, resurs- och befolkningsmässigt var inte Egypten och Syrien lika ojämlika som Ryssland och Vitryssland är men Egypten kom att bli helt dominerande. Syriskt missnöje med Egyptens dominerande ställning gjorde att Syrien lämnade unionen 1961, som därmed upphörde.

Är den rysk-vitryska integrationen hård eller mjuk? I teorin har den ”mjuka” delen av integrationen, frihandelszon och tullunion, genomförts. Utfallet har väl inte blivit det förväntade, många hinder finns kvar. Den ”hårda” integrationen inleddes med 1999 års avtal om unionsstaten Ryssland-Vitryssland. Dit hör bildandet av de gemensamma överstatliga strukturerna som domstol och unionsparlament. De överstatliga organen har emellertid inte någon verklig makt över de nationella regeringarna så verklig överstatlighet kan man knappast tala om. Införandet av den gemensamma valutan har flera gånger skjutits på framtiden och har ännu inte genomförts. Det finns alltså inslag av både mjuk och hård integration men hittills har den mjuka dominerat.

7 Slutsatser

Vid en ytlig betraktelse kan det verka som att en union mellan Ryssland och Vitryssland har alla möjligheter att bli framgångsrik. Då det inte har blivit så får man söka förklaringen i de faktorer som används för att förklara integration och regionalt samarbete. Analysen visar att visa av dem är väl uppfyllda medan andra inte är det i samma utsträckning. När man ser tillbaka på utvecklingen av förbindelserna mellan Ryssland och Vitryssland och byggandet av unionen är det tydligt att det fanns goda skäl för båda länderna att samarbeta nära, även i en organisation med överstatliga inslag. Delade historiska erfarenheter, till stor del gemensam kultur och historia och mycket tätt sammanknutna ekonomier är viktiga skäl till det. När det gäller den vitryska ekonomin är den helt beroende av Ryssland. Vitryssland är till exempel helt avhängigt av Ryssland för sin energiförsörjning och även för många råvaror. En gemensam gräns och Vitrysslands geografiska läge mellan Ryssland och NATO och EU är också en viktig faktor. Samarbetet fördjupades när de baltiska staterna och tidigare medlemsländer i Warszawapakten (till exempel Polen) blev medlemmar i NATO. Följaktligen har försvarssamarbetet fått en viktig roll inom ramen för unionen. Att komma närmare Kaliningrad är viktigt för Ryssland. Borttagna gränshinder är till fördel för invånarna i båda länderna. Många människor har släktingar på båda sidor om gränsen och handeln mellan länderna är omfattande. Större delen av den vitryska exporten går till Ryssland och Vitryssland är ett viktigt exportland för Ryssland. Vitryssland är också viktigt för Ryssland som transitland för både varor och energi, främst gas. De här faktorerna och det faktum att unionen påminde många människor i båda länderna om Sovjetunionen gjorde att stödet var starkt bland befolkningen i båda länderna. Många såg den sovjetiska tiden som en stabil period då de levde ett gott liv. Ledande politiker såg här en möjlighet att stärka sin popularitet och även bland en del av dem fanns en längtan till Sovjetunionen. Ryskt stöd är dessutom avgörande för Lukasjenka både i inrikes- och utrikespolitiken. Något som jag bara nämnt i förbigående men vore intressant att titta närmare på är personliga motiv som kan ligga bakom beslutet att bilda unionen.

Man kan konstatera att den ekonomiska integrationen gått hyggligt. Handelshinder som tullar har tagits bort och man har en gemensam marknad. Däremot har en gemensam valuta inte kunnat införas och man har svårt att enas om priset på gas. Den politiska integrationen har gått trögare, överstatliga strukturer finns men de har litet inflytande. Utrikespolitiken har man däremot lyckats att samordna bättre. Försvarssamarbetet har fungerat väl.

Man kan konstatera att unionens mellanstatliga samarbeten har lyckats genomföras mer framgångsrikt än de överstatliga. När det gäller avtal om gränshinder och fritt varuflöde har man kommit långt även om arbete återstår. I

utrikespolitiken har den vitryske presidenten fått ryskt stöd mot EU och USA samtidigt som Ryssland kan vara trygga med att ha Vitryssland på sin sida mot EU och NATO. Ryssland har däremot hittills inte varit redo att förse Vitryssland med gas och andra energiråvaror på samma villkor och priser som gäller på hemmaplan.

Det överstatliga samarbetet har inte varit så framgångsrikt. De gemensamma unionsorganen har hittills haft lite att bestämma om. Den gemensamma valutan har inte kunnat införas då Vitryssland inte vill förlora möjligheten att föra en självständig penningpolitik. Ryssland har inte gått med på vitryska krav på ett andra emissionscentrum i Minsk. Förklaringen till att en union av EU-modell inte kunnat uppnås är att skillnaderna är för stora. EU är en stor organisation med många medlemsländer och det är därför lättare för mindre medlemmar att hävda sina intressen. I fallet med unionen mellan Vitryssland och Ryssland är medlemmarna bara två och de inbördes skillnaderna mellan länderna är enorma. Ryssland är överlägset i storlek, ekonomi, naturresurser och befolkning så det är inte under några omständigheter fråga om ett samarbete på lika villkor. För Ryssland är bara ett proportionellt beslutssystem godtagbart medan Vitryssland vill ha lika stort inflytande. För Ryssland skulle det senare alternativet innebära att landet förlorar en stor del av sin handlingsfrihet medan ett proportionellt beslutssystem skulle betyda att Vitryssland i praktiken förlorar sin självständighet. Ingen av de ledande politikerna i de två länderna är beredda att gå med på detta. Trots den svaga nationella medvetenheten bland den vitryska befolkningen har det faktum att Vitryssland varit självständigt sen 1991 inte gått obemärkt förbi. Befolkningen har vant sig vid vitrysk självständighet och majoriteten är därför inte beredd att landet uppslukas av Ryssland. Vitrysslands självständighet kommer att bestå. Avsaknaden av demokrati gör att befolkningen i både Ryssland och Vitryssland inte känner sig delaktig, besluten tas över deras huvuden, stödet för ett samgående har minskat betydligt. Att många av besluten inte berör vardagsfrågor som är viktiga för människor bidrar till ointresset. Fler beslut borde handla om att underlätta för medborgarna i de båda länderna. Därför är det svårt att få till stånd en djupare integration under nuvarande omständigheter.

8 Referenser

- Andersson, Hans E., 2009. "Vad är överstatlighet?" i *Statsvetenskaplig Tidskrift* 2009, årgång 111 nr 4.
- Belova-Gille, Olga, 2003. "Difficulties of elite formation in Belarus after 1991" i Korosteleva, Elena A. – Lawson, Colin W. – Marsh, Rosalind J. (ed). *Contemporary Belarus. Between democracy and dictatorship*. London: RoutledgeCurzon.
- Brovka, Jurij, 1998. "Mezjdunarodno-pravovyje aspkyty belorussko-rossijskich odnosjenii" s. 21-25 i RAN, IMEPI. *Rossijsko-belorusskije odnosjenija: problemy i perspektivy*. Materialy "kruglogo stola" rossijskich i belorussich utjonych Moskva, 2-3/2 1998. Moskva: AOZT "Epikon".
- Brovka, Jurij, 2000. "Mezjdunarodno-pravovyje aspekty belorussko-rossijskoj integratsii" i IMEPI RAN i *Rossijsko-belorusskije odnosjenija: problemy i perspektivy*. Materialy kruglogo stola, Moskva, 1-3 februari 2000. Moskva: Epikon.
- Butler, Fiona, 1998. "Regionalism and integration" i Baylis, John & Smith, Steve (ed). *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*. Oxford University Press.
- Close, Paul, 2000. *The Legacy of Supranationalism*. London: Macmillan Press.
- Christiansen, Thomas, 2005. "European integration and regional cooperation" i Baylis, John & Smith, Steve (ed). *The Globalization of World Politics. An introduction to international relations*. Third edition. Oxford University Press.
- Gordejtjik, Aleksandr, 1999. "Vojenno-polititjeskije aspekty odnosjenij Belarus-Rossija." s. 108-117 i Snapkovskij, Vladimir J (red). *Belorussko-rossijskije odnosjenija: problemy i perspektivy*. Materialy Vtorogo "kruglogo stola" belorusskich i rossijskich utjonych (Minsk, 26-27/1 1999). Minsk: Belorusskij gosudarstvennyj universitet.
- Gross, Jan Tomasz, 2002. *Revolution from abroad. The Soviet conquest of Polands Western Ukraine and Western Belorussia*. Second edition. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Karavajev, Valeri, 1998. "Mirovyje integratsionnyje protsessy i problemy sotrudnitjestva mezjdu Rossiej i Belarusiu." s. 87-93 i RAN, IMEPI. *Rossijsko-belorusskije odnosjenija: problemy i perspektivy*. Materialy "kruglogo stola" rossijskich i belorussich utjonych Moskva, 2-3/2 1998. Moskva: AOZT "Epikon".
- Krivosheev, Denis, 2003. "Belarus's external relations" i Korosteleva, Elena A. – Lawson, Colin W. – Marsh, Rosalind J. (red). *Contemporary Belarus. Between democracy and dictatorship*. London: RoutledgeCurzon.

- Lawson, Colin W, 2003. "Path-dependence and the economy of Belarus: the consequences of late reforms" i Korosteleva, Elena A. – Lawson, Colin W. – Marsh, Rosalind J. (red). *Contemporary Belarus. Between democracy and dictatorship*. London: RoutledgeCurzon.
- Marples, David R, 1996. *Belarus. From Soviet Rule to Nuclear Catastrophe*. London: Macmillan Press Ltd.
- Marples, David R, 1999. *Belarus: a denationalized nation*. Amsterdam: Harwood.
- Marples, David R, 2003. "History and politics in post-Soviet Belarus: the foundations" i Korosteleva, Elena A. – Lawson, Colin W. – Marsh, Rosalind J. (red). *Contemporary Belarus. Between democracy and dictatorship*. London: RoutledgeCurzon.
- McCormick, John, 2005. *Understanding the European Union: A Concise Introduction*. Third edition. Palgrave Macmillan.
- Medvedev, Arkadij 2005. "Pavel Borodin: Nasja mentalnost trebuje lidera. Rossija i Belarus vplotnuju podošli k reseniju, kakim budet Sojuznoje gosudarstvo". *Rossijskaja Gazeta* 2005-11-03. (<http://wciom.ru/arkhiv/tematicheskii-arkhiv/item/single/1940.html>)
- Nesvetailova, Anastasia, 2003. "Russia and Belarus: the quest for the union; or who will pay for Belarus's path to recovery?" i Korosteleva, Elena A. – Lawson, Colin W. – Marsh, Rosalind J. (red). *Contemporary Belarus. Between democracy and dictatorship*. London: RoutledgeCurzon.
- Pribytkovskij, Feliks, 1999. "Itogovyj dokument vtorogo 'kruglogo stola'" i Snapkovskij, Vladimir J (red). *Belorussko-rossijskije odnosjenija: problemy i perspektivy*. Materialy Vtorogo "kruglogo stola" belorusskich i rossijskich utjonych (Minsk, 26-27/1 1999). Minsk: Belorusskij gosudarstvennyj universitet.
- Silitiski, Vital, 2003. "Explaining post-communist authoritarianism in Belarus" i Korosteleva, Elena A. – Lawson, Colin W. – Marsh, Rosalind J. (red). *Contemporary Belarus. Between democracy and dictatorship*. London: RoutledgeCurzon.
- Sjevtsov, Jurij, 2005. *Objedjenonaja natsija. Fenomen Belarusi*. Moskva: Evropa.
- Sjurubovitj, Aleksej, 2000. "Objedinenije Rossii i Belorussii: Vygody i izderzjki" i IMEPI RAN i *Rossijsko-belorusskije odnosjenija: problemy i perspektivy*. Materialy kruglogo stola, Moskva, 1-3 februari 2000. Moskva: Epikon.
- Snapkovskij, Vladimir, 1998. "Problemy formirovanija belorussko-rossijskich mezhgosudarstvennych odnosjenij." s. 143-150 i IMEPI RAN. *Rossijsko-belorusskije odnosjenija: problemy i perspektivy*. Materialy "kruglogo stola" rossijskich i belorussich utjonych Moskva, 2-3/2 1998. Moskva: AOZT "Epikon".
- Törnquist-Plewa, Barbara, 2001. *Vitryssland. Språk och nationalism i ett kulturellt gränsland*. Lund: Studentlitteratur.
- Vachramejev, Aleksandr, 1998. "Razsjirenije NATO i rossijsko-belorusskije odnosjenija." s. 26-33 i IMEPI RAN. *Rossijsko-belorusskije odnosjenija: problemy i perspektivy*. Materialy "kruglogo stola" rossijskich i belorussich utjonych Moskva, 2-3/2 1998. Moskva: AOZT "Epikon".

“Dogovor o sozdanii Sojuznogo gosudarstva” (Unionsavtalet från den 8 december 1999).

”Konstitutsija Respubliki Belarus. *S izmenenijami i dopolnenijami, prinjatymi na respublikanskich referendumach 24 nojabrja 1996 g i 17 oktjabrja 2004 g*”. (Republiken Vitrysslands konstitution).

Zaprudnik, Jan, 2003. ”Belarus: in search of national identity between 1986 and 2000” i Korosteleva, Elena A. – Lawson, Colin W. – Marsh, Rosalind J. (ed). *Contemporary Belarus. Between democracy and dictatorship*. London: RoutledgeCurzon.

Förkortningar:

RAN IMEPI: Rossijskaja Akademija Nauk, Institut Mezhdunarodnych Ekonomitjeskich i Polititjeskich Issledovanij (Russian Academy of Sciences, Institut of International Economic and Political Studies)